
*Kultūros ir meno instituto dailės istorikai sveikina kolegą
Mindaugą Paknį, 2002 m. sausio 18-ąją sėkmingai
apgynusį daktaro disertaciją*

Nauja disertacija senosios Lietuvos dailės tyrimų fone

Senosios Lietuvos dailės istorijos tyrimai sparčiai plėtojasi, įvairėja ir conceptualėja. Jų laukas neapsiriboja „didžiųjų“ dailės kūrinių bei kūrėjų istorija. Nors tebėra aktualūs atribucinių ir kitų specifinių dailėtyros klausimų sprendimai, dailės istorija vis labiau integruojasi į bendrą praėjusių epochų visuomenės tyrimų erdvę. Pastarąjį dešimtmetį dailės istorijos tyrinėjimuose išryškėjo XX a. II pusėje pasireiškusios istorijos mokslo antropologizacija, kai praeitį siekiama pažinti per žmogų, žmonių grupes, visuomenę. Dailėje imta ieškoti konkrečios epochos žmonių bendruomenei būdingos mąstysenos bei jausenos atspindžių. Tai paskatino ir LDK dailės tyrinėtojus atkreipti dėmesį į atskirų socialinių grupių meninės kultūros ypatumus, dailės recepciją, dailininko savimonę. Tokie tyrimai verčia peržengti plastikos problemų ribas ir bandyti užčiuopti arba iš naujo permąstyti socialinių institutų, ekonominių bei politinių procesų, kultūros fenomenų ir žmogaus sąmonės ryšius. Suvokimas, kad įvairios idėjos ar reiškiniai skirtinguose visuomenės sluoksniuose buvo suprantami ir priimamai nevienodai, verčia įtraukti į dailės istoriko regos lauką tokius marginalinius dailės reiškinius kaip „žemutinio visuomenės sluoksnio“ dailė, masinė produkcija ir kt. LDK dailininkų biografijų žodyną Kultūros ir meno instituto dailėtyrininkai užpildo ne vien iškilų kūrėjų gyvenimo ir darbų faktais, bet taip pat mums nežinomus darbus kūrusių autorių gyvenimo detalėmis, kurios vienaip ar kitaip prisideda prie tuometinės epochos kultūrinio kraštovaizdžio pažinimo galimybių. Pastaruoju metu galime pastebėti besiformuojančias, panašios problematikos tyrimų vienijamas dailės istorikų grupes, nukreipiančias savo susidomėjimą į vienuolių meninę kultūrą, dailės mecenatystę, dailės kūrėjo identitetą ir pan. Bendri interesai suvienija ne tik gretimų disciplinų, turinčių tą patį tyrimo objektą – žmogų bei visuomenę, bet ir skirtingų epochų tyrinėtojus. Antai prieš keletą metų akivaizdžiai įsitikinta, jog kūrėjo identiteto klausimas

aktualus tiek baroko, tiek XX a. pabaigos dailėtyrininkams. 1999-aisiais būtent šiuo problematikos bendrumo pagrindu susibūrusi mokslininkų grupė surengė konferenciją, sukėlusią nemenką istorikų, dailės istorikų, kitų humanitarų susidomėjimą¹. Konferencijos iniciatorius bei rengėjas buvo tuometinis doktorantas, Kultūros ir meno instituto darbuotojas Mindaugas Paknys. Šių metų pradžioje jis apgynė daktaro disertaciją, kurioje paskelbė dalį savo mokslinių įžvalgų, įsiliejančių į tarpdisciplininius visuomenės ir kultūros tyrimus.

Disertacijoje „Mecenatystės reiškinys XVII a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje: bažnytinės architektūros užsakymai“ M. Paknys analizuoja dailės vertinimą bei funkcionavimą visuomenėje, aptaria aktualias religinio gyvenimo ir meninės kultūros sąsajas². Šio darbo probleminę ašį sudaro LDK bažnytinės mecenatystės modelio formavimas. Reikia pažymėti, kad Lietuvos istoriografijoje mecenatystės tyrinėjimai iki šiol buvo gana fragmentiški, besisiejantys su pavieniais objektais ar asmenimis. M. Pakniui, surinkusiam medžiagą apie daugelį XVII a. bažnytinės architektūros užsakymų, platus duomenų spektras leido imtis tam tikrų apibendrinimų³. Autoriui rūpėjo ne tiek mecenatų kūrinių stilistiniai ypatumai, kiek mecenato intencijos ir įtaka kūrybos procesui bei juos lėmę kultūriniai procesai. Moralines nuostatos, o ypač religingumas, išryškintos kaip lemiamas bažnytinės mecenatystės veiksnys, tuo tarpu į istoriografijoje įsitvirtinusių reprezentacijos, įsiamžinimo ir kt. motyvus žiūrėta kaip į antraeilius. Į katalikų reformą, kontreformaciją, valdovo aplinką, didikų keliones žvelgta kaip į reiškinius, kurie formavo LDK mecenato pažiūras, o kartu veikė dailės kūrimo procesą.

Reikia manyti, kad mecenatystės reiškinys ateityje sulauks kitokio pobūdžio tyrimų, naujų interpretacijų, tačiau aptariama disertacija išliks aktuali ne tik kaip naujų duomenų apie LDK meno kūrimo procesą sancaupa, bet ir kaip naujų koncepcijų paieškų liudininkė.

Nuorodos

- ¹ Konferencijos „Nuo amatininko iki dailininko: kūrėjo identiteto problema“, vykusios 1999 m. gegužės 27–28 d. Kultūros ir meno institute, pranešimų pagrindu parengtas „Menotyros“ 1999 m. Nr. 4.
- ² Disertacija apginta 2002 m. sausio 18 d. Vilniaus dailės akademijoje vykusiame viešame doktorantūros komiteto posėdyje.
- ³ Doktorantas išaiškino ir surinko duomenis iš įvairių šaltinių apie 410 asmenų, įvykdžiusių ar galėjusių įvykdyti 648 bažnytinės architektūros užsakymus.

Lina Balaišytė

Filosofijos, kultūros ir meno institutas